

1

Het was half juni en de zon straalde al de hele dag door in al zijn lieflijke glorie. ‘Zorg dat je vrolijk blijft, Artie! Dat moet je me beloven. Blijf alsjeblieft de vrolijke Artie die we zo goed kennen!’ Flossie MacDonald had met haar servet haar tranende ogen gedept en dat tegen Artie Dam gezegd, de laatste keer dat ze hem zag, deze schitterende avond in juni. En hij beloofde dat hij dat zou doen.

Ze waren naar Spud’s Bar & Grille gegaan, niet ver van Arties huis, pal aan het water van de kust van Massachusetts; de baai oogde kalm vanachter het raam, en de vele boten lagen er stilletjes bij: zeilboten en vissersboten en boten zo groot dat er wel acht mensen op konden slapen. De zon, die de daling nog niet had ingezet, scheen met een gouden schittering op het water, en toen Artie naar Flossie keek, weerkaatste het zonlicht in haar bril met het grote zwarte montuur.

Sinds Flossies man een jaar terug was overleden, gingen Artie en zij hier om de week op dinsdagavond eten; haar echtgenoot was hoogleraar wiskunde geweest en – in Arties ogen – een magere, overkritische man met een ongenaakbare uitstraling. ‘Hij was toch zó’n schoft,’ zei Flossie elke keer dat ze elkaar zagen, en dan depte ze haar ogen en liep de mascara over haar wangen. ‘En ik mis hem zo ontzettend!’ Maar dit was hun laatste keer hier; Flossie ging naar Ohio verhuizen om dichterbij haar dochter Sophie te zijn.

‘O, Artie,’ had Flossie gezegd toen ze bij hun afscheid buiten voor de ingang haar armen om hem heen had geslagen, ‘wat hou ik toch van je.’ En hij had hetzelfde tegen haar gezegd.

Toen ze samen vertrokken, zag Artie de masten van zeilboten hoog en roerloos uit de baai oprijzen. Hij kon zich niet herinneren dat hij het water ooit zo kalm had gezien. ‘Geweldig,’ had hij tegen Flossie gezegd, en die had gezegd: ‘Jij bent geweldig.’

Arties vrouw, Evie, had Flossie nooit zo gemogen, ze vond haar ‘té’. En dat snapte Artie wel, maar juist daarom hield hij ook zo van Flossie; hij hield van haar uitbundig opgemaakte gezicht, de te gele dot opgestoken haar op haar hoofd, de walm parfum die haar overal volgde, de voorzichtigheid waarmee ze haar omvangrijke lijf liet zakken nadat ze enthousiast zwaaiend de zware deur van Spud’s was binnengekomen. Hij vond haar heel lief, maar was in de verste verte niet verliefd op haar.

Bij haar kon hij zichzelf zijn; daar ging het om, realiseerde hij zich pas later.

‘Hoe ging het met die arme Flossie?’ vroeg Evie die avond aan Artie; ze zat in de woonkamer met een krant op schoot en keek naar hem op toen hij de kamer binnenkwam. Artie kende bijna geen mensen meer die nog een papieren krant lazen, Evie was een van de weinigen.

‘Ze mist Reginald,’ zei Artie, terwijl hij tegenover haar in een stoel ging zitten. ‘Dat zegt ze elke keer weer. Ik snap het ook wel. Ze waren tweeënveertig jaar getrouwd.’ Hij ging verder: ‘Het water is mooi vanavond. Zo ontzettend glad.’

Evie zei niets. Ze vouwde de krant op en legde hem voor zich op de salontafel.

‘Maar ze zei wel – zoals elke keer eigenlijk – dat hij een

schoft was.’ Grinnikend strekte Artie zijn benen voor zich uit.

Nog steeds zei Evie niets.

‘Nou, gelukkig voor hem heeft het niet lang hoeven duren, twee maanden maar.’ Terwijl Artie dat zei, keek hij de kamer rond. Achter de ramen zag hij het lampje op de punt van de kleine aanlegsteiger aan het eind van hun gazon. De kamer waar ze zaten had een hoog plafond met balken; het was een ruim huis, met een pas gerenoveerde keuken die ook uitkeek op het water. In de woonkamer prijkte de vleugel die er al jaren stond (en waar Artie, zonder ooit ook maar één pianoles te hebben gehad, stukjes op componeerde). Verder stonden er verschillende fauteuils en een paar bijzettafeltjes met allerlei fotolijstjes en heel veel kleine – piepkleine – doosjes uit Evies familie.

Hoewel Artie hier nu al bijna dertig jaar woonde, kon hij nog steeds niet geloven dat dit zijn huis was. Samen met nog twee andere huizen stond het aan een eigen weg langs zee, en hoewel Artie vaak had gezegd dat hij het bordje **VERBODEN TOEGANG VOOR ONBEVOEGDEN** maar niets vond, had hij die strijd al jaren geleden verloren. Het was het oude huis van zijn schoonfamilie, en Evie had het lang geleden gekregen toen haar ouders naar Florida verhuisden. Inmiddels waren ze allebei overleden, ruim tien jaar geleden al, en Evies enige zus woonde in Colorado, waar ze jaren geleden had gestudeerd.

‘Reginald MacDonald,’ zei Artie, terwijl hij langzaam zijn hoofd schudde. ‘Die arme, briljante man.’ En hij voegde eraan toe: ‘Hij dronk alleen wel te veel.’

‘Dat moest ook wel, met Flossie als huisgenoot,’ zei Evie, waar Artie niet op inging.

‘Ze drinkt zelf ook te veel,’ voegde Evie eraan toe, en ook daar ging Artie niet op in; dat was inderdaad zo.

Het was de eerste week van september, een vrijdag, en het bleef maar warm. De bladeren begonnen nog niet echt te kleuren, en vanuit zijn klaslokaal op de eerste verdieping kon Artie het voetbalveld zien en de bomen daarachter, waarvan er maar eentje rood begon te worden, helemaal bovenin. Het was de laatste les van de dag, hij snapte wel dat de leerlingen onrustig waren. Hij leunde met zijn achterwerk op zijn bureau en vroeg: 'Willen jullie meer weten over geslachtsziekten tijdens de Burgeroorlog?'

De leerlingen keken naar hem op; hij had hun interesse gewekt.

'Wooow, Damn-Dam,' zei één joch met slordig bruin haar, Willoughby heette hij.

'Daar gaat de les maandag dan over,' zei Artie. 'En zoek nu je groepje maar op.' En ze schoven met hun stoelen tot ze in vier aparte segmenten zaten die Artie eerder had ingedeeld.

Artie gaf geschiedenis aan de vijfdeklassers van de plaatselijke middelbare school. Hij was ook jarenlang assistent-coach geweest van het jongensvoetbalteam; hij was niet lang van stuk en wat gedrongen, en hoewel hij altijd fit was geweest, begon hij een buikje te krijgen, dus sinds een paar jaar draafde hij niet meer over het veld en was hij assistent-coach van het honkbalteam. Maar coach Clark mocht hem graag, net als het voetbal- en honkbalteam, en ook zijn leerlingen en collega's.

'Damn-Dam, jij bent *the man*,' zeiden zijn leerlingen soms tegen hem, stralend van genegenheid, en dan schudde zijn buik van het lachen. 'Damn-Dam,' zeiden ze, en dan zei hij grinnikend: 'Hup, wegwezen jullie', terwijl hij met zijn hand wapperde. Hij was zevenenvijftig, en hij was nog steeds dol op zijn leerlingen.

Maar tijdens de pandemie hadden ze het moeilijk gehad, dat was hem in die ruim drie jaar wel opgevallen: de leerlingen waren veranderd. Ze waren voorzichtig en minder fel – tegen hem of tegen elkaar – dan hij gewend was van daarvoor, toen er nog levendige discussies werden gevoerd. Tegenwoordig was het vaak al moeilijk om ze überhaupt aan het praten te krijgen.

Op de eerste dag van ieder schooljaar deelde Artie blaadjes gelinieerd papier uit en zei tegen zijn leerlingen: ‘Je mag alles schrijven wat je wilt. Maar ik wil minstens twee pagina’s zien. Schrijf op aan wie je een hekel hebt, wat je leuk vindt, wat je maar wilt. Maar schrijf.’

‘Waarom dan?’ werd er soms door een leerling gevraagd, en dan antwoordde Artie naar waarheid: ‘Zodat ik jullie leer kennen. Zodat ik kan zien hoe jullie je zinnen opbouwen.’ Hij stond altijd versteld van de bereidheid van de leerlingen om dat te doen. Sommigen bleven minutenlang zitten en begonnen dan heel snel te schrijven, anderen begonnen meteen te schrijven; door de jaren heen had hij de handschriften steeds slechter zien worden. Hij werd vaak enorm geraakt door wat ze schreven. De laatste tijd schreven er veel over de pandemie. Dit jaar waren twee van de leerlingen begonnen met de zin: ‘Ik ben bang.’ En toch hadden ze geen van beiden goed kunnen omschrijven waar ze dan bang voor waren.

Vandaag had Artie de leerlingen in de groepjes gezet die hij had samengesteld op de eerste dag van het schooljaar, nog maar een paar dagen geleden. Elke leerling moest de rol van een soldaat uit de Burgeroorlog of van een verpleegster uit Massachusetts op zich nemen en het met het groepje over die soldaat of verpleegster hebben. Ze zaten nu zacht met elkaar te praten, en hij hoorde een van hen – een jonge vrouw met lang rood haar die Tamera heette –

zeggen: ‘Nee, hij schrijft aan zijn vriendin dat hij in dienst is gegaan vanwege de slavernij. Dat schrijft hij haar in zijn brief naar huis. Dat hij vindt dat mensen geen andere mensen moeten kopen.’

‘Goed zo.’ Artie knikte naar Tamera terwijl hij tussen de groepen door liep; hij bleef staan en roffelde op een tafeltje. ‘Dat is precies wat jullie moeten doen, je baseren op hun brieven naar huis.’

Hij liep naar het raam en zag opnieuw het voetbalveld en de bomen daarachter, de top van die ene boom die rood begon te worden. Diep binnen in hem roerde zich iets, misschien een herinnering aan zijn kindertijd in Revere, waar zijn vader conciërge was geweest van het houten, drie verdiepingen tellende appartementencomplex waar ze woonden en de twee identieke gebouwen ernaast. Artie woonde met zijn ouders en zus in het kelderappartement; vandaag de dag zou het een souterrain heten, maar destijds zag het eruit als een kelderwoning, en dat was het ook gewoon. Waar kwam die herinnering aan een boom die bovenin rood was vandaan? Toen Artie zich weer omdraaide naar de klas schoot het hem te binnen: het staatsziekenhuis waar zijn moeder tweemaal naartoe was gestuurd in zijn jeugd; hij was een keer in een weekend met zijn vader en zus bij haar op bezoek gegaan en zag haar slap in een metalen bed op een dun matrasje liggen. Misschien stond er voor haar raam wel zo’n boom.

Hij ging aan zijn bureau zitten.

Elk jaar kreeg Artie wel een paar brieven – in een verleden nog handgeschreven – van leerlingen die zeiden dat hij hun leven had veranderd, dat hij hun favoriete leraar aller tijden was, in die trant. De laatste paar jaar kreeg hij de brieven vaker per e-mail, die Artie uitprintte en opborg bij alle andere brieven in zijn moeders grote sieradendoos

op zolder. Hij had nooit begrepen waarom het zo'n grote doos was; zijn moeder had haast geen sieraden, en de paar stukken die ze had waren niet bepaald kostbaar.

Zijn vrouw Evie was de enige aan wie Artie over de brieven vertelde.

'Meneer Dam?'

Hij stond op en maakte een buiginkje naar Rhonda Lazarre, die haar vinger had opgestoken. 'Ja?'

'Eh, mag ik naar de wc?'

'Dat mag zeker.' Hij knikte haar vriendelijk toe. Het arme kind had haar uiterlijk niet mee. Vorig jaar had hij haar eens gehad bij studieles, en hij had een zwak voor haar. Ze was klein en had een korte nek, en haar bril stond altijd scheef; zo was ze gewoon. Haar mond stond vaak open en ze liep met haar armen naar buiten. ('Ik snap niet zoveel,' had ze op de eerste dag in haar opstel geschreven, 'en soms ben ik boos op God.')

Rhonda glimlachte verlegen, met de blik naar beneden en haar hand voor haar mond. 'Bedankt,' zei ze, en ze liep het lokaal uit.

Toen ze een paar minuten later terugkwam, zag Artie Danny Marino half van zijn stoel komen en Rhonda's manier van lopen nadoen, met zijn armen zwiepend naar buiten, zijn mond open, en net als de leerlingen die het zagen wist Artie dat hij Rhonda belachelijk maakte.

Er welde een onverwachte woede op in Artie, en hij kwam overeind vanachter zijn bureau en zei: 'Ik zag daar net dat een van jullie zichzelf beter voelde dan iemand anders in deze klas.' Hij keek niet naar Danny Marino of Rhonda Lazarre. Artie voelde zijn gezicht rood worden, zijn gezicht werd warm – heel warm! – en hij zei: 'Je mag

nóóit het gevoel hebben dat je superieur bent aan een ander. Want dat ben je niet.’ Hij ging weer zitten. Hij hief zijn vinger naar de hele klas en zwaaide ermee heen en weer. ‘In deze wereld is niemand superieur aan een ander.’

Hij keek vluchtig de kant van Danny Marino op en zag dat Danny – net als de jongen naast hem – begreep dat het over hem ging; hij keek naar de grond. Maar toen Artie er nog één bestraffende uitsmijter tegenaan gooide – ‘Je mag nóóit denken dat je beter bent dan wie dan ook op deze aardbol!’ – gunde hij zichzelf een korte blik op Rhonda en zag dat die geen idee had dat zij deze reactie in hem had opgeroepen. Wat dus heel mooi was; ze had niet door dat ze belachelijk was gemaakt.

Een paar minuten later ging de bel, en Danny Marino liep meteen het lokaal uit; de rest van de leerlingen vertrok in stilte, bijna schaaftig. Op de gang waren kluisjes te horen die dicht werden geslagen, en toen was het stil. Artie bleef een hele poos vanachter zijn bureau naar buiten zitten staren. Uiteindelijk kwam hij in beweging en liep de gang door naar de lerarenkamer, waar Carl LeBlanc aan hem vroeg: ‘Ga je nog zeilen dit weekend?’ En Artie zei: ‘Nou en of, het weer schijnt zich goed te houden.’ Iedereen wist dat Artie van zeilen hield; zijn bescheiden zeilboot lag midden in de kleine jachthaven, en je kon hem vaak van zijn rubberbootje in zijn zeilboot zien klimmen om eropuit te gaan. Evie hield niet van boten, vroeger ook al niet. Maar dat gaf niet, als de wind goed stond ging hij toch gewoon.

***

Net als veel andere mensen hadden Artie en Evie een tragedie doorgemaakt. Tien jaar geleden zat hun enige zoon,

die toen zeventien was, 's avonds achter het stuur met zijn vriendinnetje naast zich, en hij kreeg een ongeluk waarbij zijn vriendin om het leven kwam. Heather Morrison heette ze, en haar familie, die natuurlijk radeloos was van verdriet, had meer dan een jaar geprobeerd om Rob Dam aan te klagen, althans, zijn ouders. Uiteindelijk werd de zaak geschikt en gingen de Morrisons in een andere plaats wonen. Maar Rob was nooit meer de oude geworden.

Tijdens de getuigenverklaring had Artie naast zijn zoon aan de vergadertafel in het advocatenkantoor gezeten, en wat hij zich daarvan herinnerde was dit: dat Rob lijkleek was toen hij werd gehoord. Een advocate had gevraagd: 'Was er voorafgaand aan het ongeluk sprake van seksuele activiteit?' Rob aarzelde, zijn lippen hadden geen kleur, en hij zei: 'Nee.' Toen keek hij even op naar zijn vader. En door die blik had Artie het begrepen.

Toen de politie ter plaatse aankwam, troffen ze Rob met de gesp van zijn riem los. Heather had haar veiligheidsgordel niet om en was bekneld geraakt onder het stuur. Rob was gered door de airbags.

Vanzelfsprekend had het ongeluk niet alleen Rob veranderd, maar het hele gezin. Het was alsof ze met z'n drieën over hun gazon langs het water slenterden, kalm, onbekommerd, nietsvermoedend, en de zee plotseling omhoog was gekomen, alsof de hele wereld een zee was geworden met enorme golven die hen verzwolgen en mee de diepte in trokken, en ze nu alle drie hoestend en happend naar adem in het water lagen. Nog geen jaar later begon Evie met een opleiding tot gezinstherapeut – 'Ik moet iets doen!' – en Artie vond dat zijn vrouw sinds het ongeluk veel baziger was; hij had het idee dat ze vóór die afschuwelijke gebeurtenis een warmer iemand was geweest. Het had ze jaren gekost om een nieuwe modus te vinden, en dat was ze gelukt.

Maar door de jaren heen was Rob, die een maand voor het ongeluk zijn eindexamen had gehaald, een ander mens geworden. Het vrolijke kind dat altijd barstte van de energie (hij ging vaak zeilen met Artie) was veranderd in een stille jongen, en in Cambridge – hij was gaan studeren aan de technische universiteit van Massachusetts – had hij niet veel vrienden gemaakt. Nu woonde hij in Somerville, een uurtje rijden bij zijn ouders vandaan. Hij werkte als software-engineer bij een bedrijf dat contracten had met het ministerie van Defensie en hij verdiende ruim twee keer zoveel als Artie. Twee jaar geleden was hij getrouwd met Francesca, een concertpianiste die overal in Europa optrad en negen jaar ouder was dan hij. Evie was dol op hun schoondochter, maar Artie vond haar een beetje vreemd, hij kon haar niet zo goed peilen, en hij had het idee dat zijn zoon was veranderd, dat hij heel erg in zichzelf gekeerd bleef. Maar voor Artie was het ergste van alles dat Rob steeds afstandelijker was geworden tegenover zijn vader. Artie bleef zich maar afvragen wanneer dat was gebeurd, en voor zijn gevoel was het in het afgelopen jaar veel erger geworden. En Artie kon alleen maar denken aan dat grappige, vrolijke kind dat Rob was geweest.

Er ging geen dag voorbij zonder dat Artie aan de situatie met zijn zoon dacht. Was die een direct gevolg van het ongeluk? Lag het aan Robs huwelijk? Hoe kwam het dat de afstand groter werd? Daar dacht Artie allemaal over na terwijl hij van school naar huis reed. Het was nogal een kronkelweg met veel straatlantaarns en grote oude houten huizen, waarvan sommige donkerblauw of roodbruin of gebroken wit waren geverfd; ze stonden heel dicht op de oude stoep. In de buurt met kleinere houten huizen hield hij stil bij een stopbord en trok toen heel voorzichtig op.